
Zamyšlení nad univerzitou třetího věku

Zamyšlení nad univerzitou třetího věku

S přibývajícími lety poznává každý z nás stále více lidí. Tím se nám také rozšiřují možnosti třeba i bezděčných srovnávání. Takové příležitosti se nabízejí i pedagogům a každému, kdo dlouhodobě pracuje s lidmi, zvláště když jde o skupiny podobných věkových kategorií. Ve výuce tak můžeme sledovat, jak se mění úroveň i druh vstupních znalostí a dovedností žáků či studentů, zájmy nových generací i jejich žebříček hodnot. Různě silná bývá také aktivita ve výuce i v životě vůbec. Mění se totiž svět a s ním, ať chceme nebo ne, se měníme i my.

Řekl bych však, že téměř za tři desítky let, co pracuji se studenty, zaznamenávám výraznější změny ani ne tak u mladé generace jako spíše u seniorů. Když vzpomínám například na své prarodiče, jež jsem měl velmi rád a kteří pro mě znamenali jakýsi přístav jistoty a bezpečí v pohledu na život a na svět, vybavuji si podobizny lidí, kteří již v šedesáti letech vypadali jako prototypy babiček a dědečků. Šedivé vlasy, práce doma či na zahradě, četba, to všechno k nim jednoznačně patřilo a mě ani nenapadlo, že by se děda nebo babička snad začali učit něco úplně nového, nebo že by dokonce docházeli na kurzy, do školy a že by se na to doma ještě připravovali. Jistě, nebyla to pohodlnost. Byli unavení, zažili si své – válku a v ní spoustu oprávněného strachu, poválečné zvraty, ztrátu živnosti, majetku, adaptaci

na neradostné poměry a těžkou práci. A teprve po mnoha letech přišlo jakési zklidnění a nalezení přijatelného způsobu života, do něž už nicméně nepatřila touha po sebevzdělávání ani chuť trávit čas pravidelně v nějaké větší skupině vedené společným zájmem. Pochopitelně nelze generalizovat, ale v mém okolí kdysi takových seniorů byla převážná většina a nepřišlo mi na tom nic divného. Na fakultě jsem však postupně začal vídat i seniory jiného typu. Na první pohled vypadala většina z nich mladší než takoví šedesátníci před dvaceti či třiceti lety. A byli nabití aktivitou. Tak jsem poznal první frekventanty univerzity třetího věku, frekventanty kurzů, jež vedli mí kolegové. I na nich jsem viděl uspokojení z této činnosti, radost a inspiraci pro další práci. A právě to se pro mě stalo výzvou, abych se do této aktivity zapojil. Klíčovou otázkou bylo, na co takový kurz v rámci mé specializace, tedy hudební výchovy, zaměřit, aby byl přístupný co největšímu počtu účastníků. Pokud by už jen vstup vyžadoval určité hudební schopnosti nebo dovednosti, rázem by se stal pro mnohé zájemce nedosažitelným. Nakonec zvítězilo pojetí inspirované kurzy, které se již na fakultě osvědčily – cestami za botanickými zajímavostmi, po stopách historie, za filozofickými pohledy na svět a jejich průměty do dramatické tvorby. Bylo to vlastně pojetí, jakému se v pregraduálním studiu vyhýbám – učení „o tom“, nikoli „toho“. Tedy nikoli provozování hudby, ale putování po místech spojených s hudbou – hudební místopis České republiky. Byl to krok do neznáma, ale brzy jsem se přesvědčil, že správným směrem. V roce 2014 v kurzu začínalo asi dvacet účastníků, nyní jich je téměř šedesát. Během těch čtyř let se navíc ukázalo, že pro takovou exkurzní praxi je u nás stále mnoho zajímavých objektů, a to tím spíše, že nyní už aktivitu v jejich hledání a v námětech na exkurze částečně přebírají sami účastníci. Mají z čeho čerpat; sledovali jsme dosud stopy jen několika českých skladatelů a je pozoruhodné, kolik míst je s nimi spojeno. A přestože například do souvislosti s Bedřichem Smetanou dáváme tradičně Litomyšl, jeho životní dráha vedla i do Benátek nad Jizerou, Kamýku u Litoměřic, Růžkových Lhotic u Vlašimi, do Plzně a samozřejmě do Prahy. Podobně je tomu také v osudech jiných skladatelů. Další možnosti nabízejí do budoucna i osudy interpretů.

Cílem není jen seznamovat frekventanty s pozoruhodnými místy. Jde také o poznávání hudby samé, o poslech se skutečným porozuměním. V tomto směru lze spolehlivě navázat na to, že všichni účastníci absolvovali hudební výchovu v základní škole. Jinými slovy, nemusejí nutně znát noty, ale v poslouchané skladbě se orientují podobně jako v mluveném projevu, zejména když hudba může zaznít opakovaně z nahrávek. Nejde tu o množství hudby, ale o to, že osobnost tvůrce zůstává člověku zvláště blízká, pozná-li ji prostřednictvím třeba jen jednoho díla. Zážitek s hudbou je totiž emocionální povahy a již vícekrát mi frekventanti kurzu potvrdili, že právě teprve při poslechu určité skladby si dokázali představit, co všechno snad skladatel prožíval a jaký asi byl jako člověk. Nelze to brát vždy doslova, ale potvrzuje se tu, že cesta k porozumění dílu vede od zážitku k účinku a že účinek otvírá bránu emoci i racionálnímu poznávání. Ukazuje se, že právě o tuto cestu mají účastníci kurzu zájem. Chtějí vedle míst spojených s hudbou poznávat hudbu také jako řeč, jako výpověď tvůrce, přestože taková výpověď není ze samé podstaty hudby tak jednoznačná, jako to bývá v mluveném projevu. Zde se již ovšem nabízejí další vzdělávací příležitosti pro rozšiřování základů hudební gramotnosti a v rámci kurzu i další perspektivy.

Přestože tyto řádky píšu na základě vlastních zážitků, vím, že podobné zkušenosti mají kolegové a jejich frekventanti v dalších kurzech univerzity třetího věku. Není sporu, že je to činnost, která má hluboký smysl, neboť přináší lidem štěstí, spokojenost a radost. To není málo, a tak stojí za to, nenechávat tuto sféru vzdělávání ležet ladem. A úplně nakonec: možná jednou každého z nás potěší, až jako senior najde ve svém okolí příležitost poznávat s přičiněním druhých lidí věci, na něž mu v produktivním věku nezbývaly síly ani čas. A možná to pro někoho z nás bude, jak mi nedávno napsala jedna frekventantka, motiv pro to, aby skutečný konec zůstával co nejdál.

prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr., děkan Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy